

Systemisk tænkning

– At forstå relationer
og sammenhænge

Lars Christiansen

Ejer af 2nd Chance 2020
Støtte- og kontaktperson · SSP

Juli 2025

Indholdsfortegnelse

Forord	1
Indledning	2
Teoretisk afsæt – Hvad er systemisk tænkning?	4
Systemiske grundprincipper	6
Sprog og virkelighed	8
Systemisk tænkning i pædagogisk praksis	10
Case: Arbejdet med “Simon” i en systemisk optik	12
Tværfaglighed og samarbejde	15
Lovgivning og fagligt ansvar i en systemisk kontekst	17
Afslutning og perspektiver	19
Litteraturliste	21

Forord

Systemisk Tænkning – At forstå relationer og sammenhænge i det pædagogiske felt

Denne afhandling er skrevet med ønsket om at give indsigt i den systemiske tænkning som metode, perspektiv og menneskesyn. I mit arbejde som støtte- og kontaktperson og i mit SSP-arbejde har jeg erfaret, hvor afgørende det er at forstå mennesker i deres kontekst – i deres netværk, historie og relationer.

Systemisk tænkning handler ikke om at finde fejl i individet, men om at undersøge, hvilke mønstre og dynamikker der opretholder bestemte handlinger og reaktioner. Det er en tilgang, der åbner for dialog, nysgerrighed og forståelse – og som anerkender, at forandring sjældent sker i isolation.

Denne afhandling henvender sig til fagpersoner, samarbejdspartnere, myndigheder og studerende, som ønsker at arbejde mere reflekteret med kompleksiteten i arbejdet med børn, unge og deres familier. Den er et forsøg på at samle teori og praksis, og vise hvordan systemisk tænkning kan integreres i det daglige arbejde – både i samtaler, beslutninger og samarbejde.

Jeg håber, at teksten inspirerer til, at vi i højere grad stiller spørgsmål frem for at lede efter svar – og at vi tør være i det, der ikke er entydigt. For først dér bliver relationen og fagligheden levende.

Indledning

Relevans i arbejdet med unge, netværk og tværfaglige indsatser

Social- og pædagogisk praksis udspiller sig aldrig i et tomrum. Når vi møder et ungt menneske i mistrivsel, er det sjældent nok at se på den enkeltes handlinger, symptomer eller diagnoser. For at forstå og støtte meningsfuldt må vi rette blikket udad – mod de relationer, fortællinger og systemer, den unge indgår i. Det er netop her, **systemisk tænkning** har sin styrke.

I arbejdet som støtte- og kontaktperson og SSP-medarbejder står jeg ofte midt i komplekse situationer, hvor der er mange stemmer, behov og forventninger i spil:

- Den unge selv
- Forældre
- Skole eller jobcenter
- Kommunale sagsbehandlere
- Kærester, venner og sociale medier
- Og mig selv som professionel aktør

Systemisk tænkning giver mig mulighed for at holde overblikket, stille de rigtige spørgsmål og skabe forbindelser – i stedet for blot at “fikse problemer”. Det er ikke en metode, der tilbyder hurtige løsninger, men en **ramme til at tænke i sammenhænge, positioner og mønstre**.

En praksis med mange perspektiver

Systemisk tænkning anerkender, at virkeligheden altid kan forstås fra flere vinkler. Det betyder, at den professionelle ikke søger sandheden, men søger **forståelse**. I denne tilgang bliver det muligt at:

- Navigere i konflikter og modsatrettede behov
- Se både den enkelte og dennes omgivelser

- Skabe dialog i stedet for fastlåsthed
- Være professionel – uden at gøre sig til dommer

Denne afhandling viser, hvordan systemisk tænkning kan gøre det muligt at **skabe forandring gennem relationer**, snarere end ved kontrol og konfrontation.

Teoretisk afsæt – Hvad er systemisk tænkning?

Systemisk tænkning er en måde at forstå verden på, hvor fokus flyttes fra individet alene til **relationerne mellem mennesker** og de sammenhænge, vi alle indgår i. I stedet for at spørge:

“Hvad er der galt med ham?”

... spørger vi:

“Hvad sker der i de relationer og mønstre, han er en del af?”

Historisk udspring

Systemisk tænkning udspringer af familierapiens udvikling i 1950'erne og 60'erne – særligt i arbejdet med det, man dengang kaldte “problematisk børn”. Forskere som **Gregory Bateson**, **Salvador Minuchin**, og senere **Tom Andersen** og **Karl Tomm**, lagde grundstenene til en forståelse af, at adfærd ikke opstår i isolation, men som respons på det system, individet befinder sig i.

Senere blev tænkningen udviklet i organisatoriske og pædagogiske sammenhænge, hvor man begyndte at se mennesker som **aktører i sociale netværk**, frem for passive modtagere af støtte, krav eller behandling.

Centrale begreber i systemisk tænkning

◆ Relationelt fokus

Alt sker i relation. Et ungt menneskes handlinger giver først mening, når vi forstår dem i konteksten af fx familie, skole, venner eller støttepersoner

◆ Cirkularitet

Vi søger ikke efter én årsag til en situation – men kigger på, hvordan adfærd og reaktioner påvirker hinanden i et loop.

“Hvad gør jeg, der påvirker dig – og hvad gør du, der påvirker mig?”

◆ **Kontekst**

Ingen handling er løsrevet fra sin sammenhæng. En “vred” ung er måske en, der forsøger at blive hørt i et miljø, hvor ingen har lyttet før. Systemisk tænkning spørger:

“I hvilken sammenhæng giver denne adfærd mening?”

◆ **Hypotese og nysgerrighed**

Vi stiller hypoteser i stedet for at konkludere. En hypotese er et åbent spørgsmål, som hjælper os med at undersøge nye muligheder:

“Hvad nu hvis hendes adfærd er en strategi for at beskytte sig selv?”

◆ **Ikke-lineær forståelse**

Der findes sjældent en lige linje fra problem til løsning. I stedet tænkes i komplekse, dynamiske mønstre – hvor små ændringer i ét led kan skabe store forandringer andre steder.

Systemisk tænkning flytter os fra at lede efter “rigtige svar” til at stille **mere præcise og relationelt intelligente spørgsmål.**

Systemiske grundprincipper

Systemisk tænkning er ikke bare en teori – det er et **etisk og metodisk ståsted**. Det bygger på en række grundprincipper, som guider både vores sprog, vores lytning og vores handlinger. Her får du de mest centrale:

1. Neutralitet

Neutralitet handler ikke om at være passiv eller uden holdning. Det handler om at **ikke tage parti** – men derimod at holde rummet åbent for flere perspektiver. Man stiller sig undrende og undersøgende i stedet for dømmende.

“Hvad giver mening for dem hver især – og hvordan kan vi få det i spil?”

Neutralitet skaber mulighed for, at parter kan mødes og høre hinanden – uden at føle sig placeret i en rigtig/forkert-position.

2. Nysgerrighed

Systemisk tænkning bygger på **nysgerrige spørgsmål**. Vi spørger for at forstå – ikke for at bekræfte vores egen forforståelse. Nysgerrighed åbner samtalen og skaber mulighed for refleksion – både for den professionelle og for den unge.

“Hvordan mon hun oplevede situationen?”

“Hvad er vigtigt for ham, som vi endnu ikke har spurgt ind til?”

3. Hypotese

I stedet for at drage konklusioner, arbejder man med hypoteser. En hypotese er en slags “foreløbig forståelse”, som kan justeres eller forkastes, efterhånden som flere perspektiver kommer frem.

“Hvad nu hvis hendes vrede handler om en oplevelse af ikke at blive taget alvorligt?”

Hypoteser giver plads til kompleksitet – og minimerer risikoen for fastlåste forklaringer.

4. Anerkendelse

Selv når vi arbejder systemisk, er det anerkendelse, der danner grundlaget for kontakt. Vi anerkender den andens oplevelse – også selvom vi ikke nødvendigvis er enige.

“Det giver mening, at du reagerer sådan, hvis du føler dig overset.”

Systemisk tænkning fordrer, at vi ser mennesker som eksperter i deres eget liv – og møder dem med respekt for deres position og historie.

5. Flerstemmighed

Systemisk tænkning lægger op til, at der **ikke kun findes én sandhed**. Alle involverede i en situation har deres version – og alle stemmer fortjener at blive hørt. Denne flerstemmighed er ikke et problem, men en ressource.

Disse grundprincipper udgør ryggraden i systemisk praksis – og de hjælper os med at skabe **samtaler og relationer, der åbner frem for at lukke**.

Sprog og virkelighed

Samtaler skaber ikke bare mening – de skaber virkelighed

I systemisk tænkning er sproget ikke bare en måde at beskrive verden på – det er en måde at **skabe verden** på. Det betyder, at den måde vi taler med og om mennesker på, former deres selvopfattelse, handlemuligheder og relationer.

Sproget er ikke neutralt

Når vi siger:

“Han er udadreagerende”,
... har vi allerede placeret personen i en bestemt forståelsesramme.

Men hvis vi i stedet spørger:

“Hvordan viser han, at han ikke føler sig forstået?”,
... åbner vi for refleksion, empati og nye muligheder for handling.

Systemisk tænkning hjælper os til at være **opmærksomme på de ord, vi vælger – og på hvad de producerer af mening.**

Fra “problemer” til “strategier”

I stedet for at tale om problemer, som noget en person *har*, ser man i systemisk tænkning adfærd som en **strategi i en bestemt kontekst.**

Eksempler:

- “*Hun er umotiveret*” → “*Hun har svært ved at se mening i skolens krav lige nu*”
- “*Han er afvisende*” → “*Han beskytter sig mod skuffelser og kontrol*”

Denne sproglige forskydning skaber mulighed for, at den unge ikke bliver *identificeret* med problemet – men bliver medskaber af løsningen.

Spørgsmål frem for svar

I systemisk tænkning er det vigtigere at stille gode spørgsmål end at give hurtige svar. Særligt de **cirkulære og refleksive spørgsmål** er centrale:

- **Cirkulære spørgsmål:**

“Hvordan tror du, din mor oplever det, når du lukker dig inde?”

→ Sætter fokus på relationens dynamik.

- **Refleksive spørgsmål:**

“Hvis du nu ser dig selv udefra – hvad ville du ønske, du kunne gøre anderledes?”

→ Skaber selvindsigt og nye perspektiver.

Vi bliver det, vi hører om os selv

Når et ungt menneske igen og igen hører “du er besværlig” eller “du tager ikke ansvar”, bliver det til en del af selvopfattelsen. Systemisk tænkning arbejder aktivt med at:

- Skabe nye fortællinger
- Styrke personens agenthed
- Tale relationer og muligheder frem

“Du har holdt fast i at møde op, selvom det har været svært. Det siger noget om din styrke.”

Systemisk tænkning er dermed en praksis, hvor **sprog er intervention** – og hvor det professionelle ordvalg har direkte betydning for relationen, udviklingen og følelsen af at blive set.

Systemisk tænkning i pædagogisk praksis

At arbejde med relationer frem for at “rette” individer

I social- og pædagogisk arbejde er der ofte et pres for at finde løsninger og “få styr på problemerne”. Men systemisk tænkning inviterer os til noget andet: **at forstå, undersøge og påvirke de sammenhænge**, den unge er en del af – i stedet for at forsøge at ændre personen i isolation.

Relationer som omdrejningspunkt

Den systemiske tilgang ser ikke individet som et lukket system, men som **en del af et netværk**, hvor samspillet former og fastholder bestemte mønstre. Det betyder, at vi som professionelle ikke kun spørger:

“Hvad er der galt?”,

men i højere grad:

“Hvad foregår der i samspillet – og hvordan hænger tingene sammen?”

Det lille skridt, der ændrer mønsteret

Systemisk tænkning arbejder ofte med **små ændringer i samtale og relation**, som kan ændre hele dynamikken.

Eksempel:

- En ung der ofte “springer fra” aftaler, bliver ikke længere konfronteret med “du bryder aftaler”, men mødt med:

“Hvad plejer at gøre det svært at holde fast i noget, og hvornår er det lykkedes for dig?”

Pludselig er samtalen ikke længere om skyld – men om ressourcer og mønsterbrud.

Konkrete metoder i praksis

◆ Netværkskort

Viser den unges nære og perifere relationer. Bruges til at se, hvem der påvirker hvem – og hvor der kan sættes ind.

◆ Reflekterende team

Flere fagpersoner lytter til samtale og reflekterer højt bagefter – så den unge hører *forskellige stemmer*, men uden at blive dømt.

◆ Hypotese-arbejde i teams

I stedet for “vi ved hvad der skal gøres”, stiller teamet åbne spørgsmål:

“Hvad nu hvis det, vi ser, handler om en beskyttelsesstrategi?”

◆ Sprækker af forandring

Fokus på de øjeblikke, hvor noget lykkes – og hvor unge viser handlekraft, nærvær eller omsorg. De små tegn bruges som afsæt for ny mening og retning.

Du som systemisk fagperson

I systemisk praksis bliver du ikke bare en, der “gør noget ved nogen” – men en, der **deltager i en relationel proces**, hvor din måde at spørge, lytte og tolke på får betydning.

Det kræver ydmyghed. Det kræver faglighed. Og det kræver træning i at tænke relationelt, også når presset er størst.

Arbejdet med *Simon* i en systemisk optik

(Fiktiv case baseret på en virkelig erfaring)

Baggrund

Simon er 23 år. Han lever med gennemgribende angst, har oplevet store svigt og udviser dyb mistillid til systemet. Hans tillid til professionelle er tyndslidt. Da han bliver visiteret til et mentorforløb som betingelse for sin ydelse, møder han op med bisidder – og aftalerne bliver indledningsvis udelukkende baseret på SMS-kontakt én gang om ugen. Telefonopkald og spontane henvendelser er udelukket – de skaber for stor uforudsigelighed og pres.

Et halvt år senere...

Der er ingen kontakt fra Simon, og sagen lukkes. Han er i mellemtiden overgået til sygedagpenge, men bliver presset mod arbejdsmarkedet, hvilket forværrer hans tilstand. Hans ydelse reduceres drastisk. Frustration, magtesløshed og fysiske smerter vokser. Systemet udtrykker skepsis over for Simons tilstand – *“han overdriver nok”*.

Simon rækker ud igen

På eget initiativ tager Simon kontakt. Jeg har tidligere sagt:

“Hvis du får brug for noget – så ræk ud. Du er altid velkommen, også selvom vi ikke har en sag længere.”

Simon har fået afslag i psykiatrien på bl.a. ADHD-diagnose. Der er dog mistanke om angst, og han får mulighed for OPUS-forløb. Men under et møde med en ny psykiater, hvor tidligere emner bliver fremlagt, oplever Simon en voldsom følelsesmæssig overbelastning. Han reagerer med vrede – ikke udadreagerende, men tydeligt affektpræget.

Jeg fornemmer ikke farlighed – jeg fornemmer **et nervesystem i alarmberedskab**. jeg lægger mærke til modoverførslen i mig selv: *tyngde, uro,*

men også empati og forståelse. Jeg ved: det er Simons oplevelse af utilstrækkelighed, der rammer mig – ikke min egen.

Diagnosen: Psykotisk?

Dagen efter mødet vurderer psykiateren, at Simon er potentielt psykotisk og til fare. Han opsøges af politiet. Jeg taler med ham i telefonen. Han er i affekt, men lytter. Jeg opfordrer til samarbejde:

“Hvis du viser, at du vil samarbejde – uden vrede – så undgår vi, at de misforstår dig og handler hårdt. Gør det her på din måde.”

Simon følger rådet. Han møder politiet, bliver roligt indlagt på lukket afdeling.

Det afgørende vendepunkt

Simon siger:

“Jeg er færdig. Jeg gør bare, hvad de siger. Jeg orker ikke mere, jeg underkaster mig fuldstændig systemet.”

Jeg korrigerer med varme:

“Du underkaster dig ikke. Du vælger samarbejde. Du gør det her, fordi du vil vokse. Det kræver styrke.”

Senere siger Simon, at han bare vil isolere sig i et hus langt ude. Jeg stiller et spejl op:

“Hvis din mor en dag sagde, hun ville lukke sig inde og aldrig ville se dig mere – hvad ville du gøre?”

Simon svarer:

“Jeg ville hjælpe hende alt, hvad jeg kunne.”

“Og det er det samme, vi gør for dig.”

Simon bliver stille. Noget lander i ham. Han siger:

“Okay. Det giver mening.”

Han bliver i psykiatrien. Han tager imod hjælpen.

Systemisk refleksion

- Jeg ser **ikke Simon som problemet**, men som et menneske i en kamp med et system, der ikke formår at møde ham rigtigt.
- Jeg arbejder relationelt: giver plads til hans behov, men introducerer også nye perspektiver.
- Jeg bruger **nysgerrighed, hypoteser og refleksive spørgsmål**.
- Jeg anerkender hans følelser – ikke som farlige, men som meningsfulde.
- Jeg arbejder med **modoverføring** som et kompas, ikke en byrde.

Systemisk tænkning i praksis handler her om **at lytte til det, der ikke bliver sagt – og gøre relationen til en tryk ramme for forandring.**

Tværfaglighed og samarbejde

Relationer mellem fagpersoner er også et system

Systemisk tænkning stopper ikke ved relationen til den unge eller borgeren. Den strækker sig ind i vores **tværfaglige samarbejder**, hvor der ofte er mange aktører med forskellige opgaver, tolkninger og positioner. Her bliver systemisk tænkning et **navignationsredskab**, der hjælper os med at forstå hinanden og undgå fastlåsnng i roller som “den hårde”, “den bløde” eller “den bremseklods”.

Forskellige systemer – forskellige logikker

Når vi samarbejder om et menneske, bringer vi forskellige *faglige sprog, ansvarsområder og forståelser* med os. Eksempel:

- Socialrådgiveren tænker i paragraffer og ydelser
- Psykiateren tænker i diagnoser og medicin
- Skolen tænker i fremmøde og progression
- Du som kontaktperson tænker i relation, stabilitet og tryghed

Alle har gode intentioner – men vi taler **forskellige “system-sprog”**.

Systemisk tænkning lærer os at stille spørgsmål som:

“Hvordan giver deres handling mening i deres system?”

Cirkularitet i samarbejdet

Ligesom i relationen til borgeren, påvirker vi også hinanden i faglige samarbejder:

- Hvis én aktør går i “kontrol”, kan det medføre, at en anden går i “redning”.
- Hvis én undgår konfrontation, kan en anden føle sig nødt til at være ekstra tydelig.

Systemisk tænkning hjælper os til at se disse mønstre – og **tale om relationerne i teamet**, ikke kun om borgeren.

Systemiske redskaber i tværfagligt samarbejde

- ◆ **Refleksive teamsamtaler**

Lad en gruppe lytte og reflektere, mens en anden taler – uden at afbryde. Det åbner for nye perspektiver.

- ◆ **Hypoteser frem for konklusioner**

“Måske skyldes modstanden ikke manglende motivation, men en oplevelse af kontrol?”

- ◆ **Positionering af sig selv**

Sig tydeligt: *“Jeg oplever mig selv i rollen som...”, “Jeg bliver trukket i retning af...”*
Det skaber fælles bevidsthed om dynamikken.

- ◆ **Udforskning af intentioner**

I stedet for at antage, at en kollega er stædig, kan man spørge: *“Hvad mon det er vigtigt for hende at passe på her?”*

Den professionelle relation som system

Når vi arbejder med sårbare mennesker, bliver **vores samarbejde en del af den unges system**. Vores evne til at stå sammen – med respekt for forskellighed – har direkte betydning for, hvad den unge møder: tryghed eller splittelse.

Det handler ikke om at være enige – men om at være nysgerrige på hinandens perspektiver og skabe *meningsfuld koordination*.

Lovgivning og fagligt ansvar i en systemisk kontekst

At navigere mellem relationer, etik og paragraffer

Systemisk tænkning handler om relationer, mønstre og perspektiver – men det fritager os ikke for ansvar. Vi arbejder i et felt, hvor **lovgivning, underretningspligt og handlepligt** er en naturlig og nødvendig del af praksis.

Det systemiske perspektiv kan dog hjælpe os med at **balancere vores menneskelige og faglige ansvar**, så vi hverken bliver passive eller overinvaderende.

Underretningspligt og kontekst

Som støtte- og kontaktperson, mentor eller pædagog er du underlagt **underretningspligt** (§ 153 i Serviceloven). Det betyder, at du er forpligtet til at reagere, hvis et barn eller ung under 18 år udsættes for omsorgssvigt, overgreb eller andet, der truer trivsel og udvikling.

Systemisk tænkning kan her bidrage med at:

- **Forstå adfærden i kontekst**, så vi ikke underretter på baggrund af enkelthændelser uden forståelse for baggrunden.
- Undersøge muligheden for **at inddrage netværk og unge i processen**, hvor det er muligt og etisk forsvarligt.
- Bevare relationen, også **når du handler på noget den unge ikke ønsker** – fordi du gør det med tydelighed og respekt.

Professionelt råderum og afgrænsning

Lovgivningen giver ikke kun forpligtelser – den giver også **råderum**. Du har mulighed for at vælge din metode, tempo og tilgang, så længe du handler inden for det lovgivningsmæssige mandat.

Systemisk tænkning hjælper dig med at:

- Se på, **hvad der virker i denne relation – og hvorfor**.

- Stille dig selv spørgsmål som:

“Hvilke systemer vil min handling aktivere?”

“Hvilken position placerer det mig i – og hvordan vil det påvirke relationen?”

Når systemerne kolliderer

Du vil opleve, at **faglige systemer har forskellige opgaver og prioriteringer**. En sagsbehandler ønsker hurtige resultater. Psykiatrien arbejder med diagnose. Du arbejder med tillid og nærvær. Alle har ansvar – men ikke alle har samme tilgang.

Systemisk tænkning opfordrer til:

- At du bliver bevidst om din egen position
- At du **tager ansvar for relationen – ikke for løsningen**
- At du skaber **tværfaglig dialog** frem for intern kamp

Forudsigelighed og tryghed i strukturer

Loven kan opleves som et “koldt system” – men systemisk tænkning hjælper dig med at **menneskeliggøre systemet** for den unge:

“Det her er noget, jeg er nødt til at gøre – men jeg gør det sammen med dig, og vi taler om, hvordan det skal foregå.”

Du bliver ikke systemets forlængede arm – du bliver **relationens og etikens ambassadør inden for systemets rammer**.

Afslutning og perspektiver

Systemisk tænkning som menneskesyn og arbejdsform

Systemisk tænkning er ikke en metode i traditionel forstand. Det er en **tilgang, en etik og en måde at se verden på**. Den inviterer os til at tænke i relationer, kompleksitet og sammenhænge – og til at forstå, før vi forsøger at forandre.

I arbejdet med udsatte unge og voksne, som ofte har oplevet svigt og marginalisering, giver det systemiske perspektiv os et fundament, hvor vi kan:

- Skabe relationer uden at overtage
- Fastholde faglighed uden at kontrollere
- Bygge bro mellem individ og netværk
- Tale sårbarhed frem – uden at gøre den til svaghed

Fra individforklaring til mønsterforståelse

Når vi møder vrede, kaos, modstand eller tavshed, fristes vi let til at spørge:

“Hvad er der galt med ham?”

Men systemisk tænkning lærer os i stedet at spørge:

“Hvad sker der i de relationer og systemer, han indgår i – og hvordan kan jeg være en ny del af det system?”

Små skridt – stor betydning

I en kompleks hverdag med mange aktører og høje krav kan det systemiske perspektiv være det, der holder dig fast på, **hvorfor du gør det, du gør:**

- Du spejler dig selv og din rolle
- Du tager ansvar for din position
- Du tør stå i tvivl og undersøge

Forandring begynder ofte ikke med handling – men med opmærksomhed og nysgerrighed.

Fremtidsperspektiv

Systemisk tænkning vinder frem i flere og flere sektorer – både i socialt arbejde, sundhedsvæsen, skoleverden og organisationer. Det er en tilgang, der bygger på **tillid, dialog og kompleksitetstålelighed.**

Som støtte- og kontaktperson er din relation ofte det mest stabile i den unges eller borgerens liv. Du er **ikke løsningen – men en vigtig del af vejen mod den.** Og med et systemisk blik bliver du i stand til at gøre det **med ydmyghed, faglighed og respekt for de mange stemmer, der er i spil.**

- *Tak fordi du læste med.*

Litteraturliste

- Andersen, T. (1995). *Reflekterende processer*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Andersen, T. (2005). *Et reflekterende team – samtaler og samtaler om samtalerne*. Akademisk Forlag.
- Bateson, G. (2006). *Økologi og fleksibilitet i menneskelig erkendelse*. Dansk Psykologisk Forlag.
(Opr. *Steps to an Ecology of Mind*, 1972)
- Burns, T. & Sinfield, S. (2016). *Essential Study Skills: The Complete Guide to Success at University* (4th ed.). Sage Publications.
- Høgsbro, K. & Shaw, I. (red.) (2017). *Social Work and Research in Advanced Welfare States*. Routledge. (Kap. om tværfaglighed)
- Kampmann, J. (2000). *Børn, barndom og pædagogik – et sociologisk perspektiv*. Roskilde Universitetsforlag.
- Luhmann, N. (2000). *Sociale systemer*. Hans Reitzels Forlag.
- Minuchin, S. (1974). *Families and Family Therapy*. Harvard University Press.
- Mortensen, M. & Jørgensen, U. (2011). *Systemisk coaching og anerkendende procesledelse*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Schibbye, A.-L. L. (2009). *Dialogens kraft – en indføring i psykologisk teori og praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Tomm, K. (1987). *Interventive interviewing: Part II. Reflexive questioning as a means to enable self-healing*. *Family Process*, 26(2), 167-183.
- Vetlesen, A. J. (2012). *Moralens sjanser i markedets tidsalder*. Hans Reitzels Forlag. (vedr. etik i systemisk tænkning)

